

□ Роман Славич

Ведучи мову про Божественну Літургію у попередніх номерах, ми неодноразово згадували та наголошували на значенні Пресвятої Євхаристії. Проте її важливість не стосується лише Літургії, але Церкви загалом. Звернемо увагу на два, ключових для даної теми, поняття – ἐκκλησία («еклезія» – Церква, зібрання) та Тіло Христове. Перше, в перекладі з грецької, означає збір (зібрання) людей (вірних) у церкві. Друге також включає в своє семантичне поле поняття вірні, але в сенсі членів Тіла Христового (пор. Еф. 5, 23, 30). Отже, впливають два важливих моменти: вірні та зібрання (собор). Церква – народ, зібраний Богом в Тілі Христовому. Цей собор вірних творить їхню єдність, формуючи спільноту. Христос, Син Божий, Котрий під видами Свого Тіла і Крові у Пресвятій Євхаристії творить це єдине Своє Тіло, збирає воедино вірних – Церкву (еклезію). Він є цією омегою, підставою даної єдності. Христос – голова Церкви, Свого Тіла (пор. Еф. 5, 23), і Він Творить Церкву, а не людина. Один із етапів творення Церкви мав місце на Тайній Вечері. Отож, говорячи про Церкву, ми ведемо мову про Христа, а отже, – про Євхаристію. Євхаристійне зібрання, своєю чергою, виражає Церкву у всій її повноті та єдності.

Причащення (койнонія) є реальною єдністю з Тілом і Кров'ю Христовими. Реальність хліба являє повну реальність Тіла Христового, а єдність хліба – один хліб – виявляє єдність Тіла. Церква, причащаючись Тіла й Крові, перетворюється в Них.

Згідно із вченням Ігнатія Антіохійського, зібрана Церква творить Євхаристію, Яка, своєю чергою, творить Церкву. Вірні через свою участь у Євхаристії вводяться в Тіло Христове – Вселенську Церкву. З цього можемо постулювати наступне: серцем Церкви, нервом її життя є Пресвята Євхаристія. Щоб це краще зрозуміти, слід звернутися до досвіду євхаристійного життя ранніх християн. о. Микола Афанасьєв, у праці «Трапеза Господня», наголошує, що для перших християн, починаючи від П'ятдесятниці, належати до Церкви означало брати участь у її Євхаристійному зібранні, тому що де Євхаристія – там Церква, а де Церква – там і Євхаристія. Євхаристія є справою виключно Церкви, звершувана Нею для всіх її членів, а не для деяких з них. Останнє можемо зауважити в наш час, коли причасників можна порахувати на пальцях. Часто зустрічаємося з тим фактом, що вірні вважають себе приналежними до Церкви, але залишається відкритим питання: чи вони є живим членами Тіла Христового, тому що виразом життя в Церкві, дійсною приналежністю до Неї, є участь у Євхаристії?

Необхідність участі всіх вірних у Євхаристії впливає з давньохристиянського духовно-літургійного життя, де неучасників Трапези Господньої не могло бути. У юдейській традиції учасниками трапези вважалися тільки ті, хто приймав їжу, а хто не приймав, той не лише не був учасником, але не міг на ній бути присутнім. Для церковної свідомості апостольського часу питання бути причасником, чи ні – просто не ставилося, позаяк бути членом Церкви, означало також й участь у Євхаристії. Сама містагогія (введення в таїнственне життя Церкви) своїм вінцем мала причастя Христових Тіла й Крові. Першим кроком містагогії було Хрещення, яким охрещені зодягалися у Христа, а опісля удостоювалися Причастя святих і животворящих Христових Таїн. Не могли брати участі в цьому Таїнстві лише оглашенні (ще не охрещенні), а також каянники, які на визначений час, як покуту за гріх, були відлученими від Євхаристійного спілкування. Для ранніх християн участь у Євхаристії не сприймалася в категорії обов'язку, як це можемо подекуди спостерегти сьогодні, але це була життєва необхідність, як вираз прагнення до життя, бо іншою альтернативою залишається смерть. Так людина опиняється перед вибором прийняти нове життя, чи, відкинувши його, стати приреченою на смерть. Тому-то відлучення було для перших християн трагедією, бо, фактично, вони опинялися поза Джерелом життя. Проте сьогодні бачимо сумну картину, коли щораз меншою є кількість бажаючих черпати з цього Дерева життя. Залишається відкритим питання: Невже ми не хочемо жити? Бо, відкидаючи Бога, відмовляючись від спілкування з Ним, закриваючись від Світла, ми постаємо віч-на-віч з мороком, посіяним гріхом, який веде до смертельного наслідку. Розв'язком даної проблеми буде повернення до Євхаристії, як «трапези Господньої», на якій всі разом причащаються при кожній нагоді.

Щодо нашого спасіння, то його годі шукати поза Церквою, через єдину причину: там його не знайдемо. Спасіння можливе лише в Церкві, бо хто говорить «Христос», той говорить «Церква». А хто говорить «Церква», той говорить «Євхаристійне зібрання». Відкидаючи Церкву, відкидаємо Христа-Спасителя. Подібно як поза Церквою нема спасіння, так само неможливим є спасіння поза Євхаристією, бо вона є Хлібом (поживою) життя вічного.

Єднаючись з Христом, єднаємося з усіма вірними, а єднання зі всіма вірними – є єднанням з Ним. Основний принцип церковного життя полягає в тому, що всі члени Церкви «завжди всі і завжди разом». Цей принцип впливає з самої природи Церкви, бо здійснюється у Євхаристії. У спільноті всі покликані до взаємного зближення, пізнання, відкриття правди про наше богосинівство, а також братерство. Однак, зазвичай, зустрічаємося з тим, що не знаємо, ким є та особа, котра разом з нами причащається з однієї Чаші. Часто ми приходимо до Церкви для себе самих, а не щоби збиратися в Церкву. Це індивідуалізація церковного життя. А Христос закликає нас до виходу за межі, з полону, свого «я», і тільки тоді пізнаємо правдивого Бога. Тим знищимо витвір нашої уяви про Нього і зауважимо поряд себе іншого – ближнього – возлюбленого брата чи сестру у Христі. Водночас зміниться і наш світогляд, який стане євхаристійним, а життя проходитиме в євхаристійному настрої – пам'яті про Бога та усвідомленні Його присутності у нашому житті. І тоді Євхаристія обійме та освячуватиме ціле життя християнина, його творчість, діла та устремління. Так відбуватиметься обоження, завдяки якому ми уподібнюватимемося до Бога. А звідси впливає наша місія по відношенню до світу – його преображення.

У заклику священика: «В мирі вийдім», – присутня тема миру (ми вели про це мову при поясненні Мирної ектенії). Джерелом миру є Бог. За апостолом Павлом «...плід Духа: любов, радість, мир...» (Гал. 5, 22). Завдяки наповненню серця миром, маємо можливість зауважити у своєму житті Божу дію, відчитати Його задум та сповнити Його волю. Отримуючи цей дар, ми покликані ділитися ним зі своїми ближніми, а також поширювати його на все творіння. Цей заклик має на меті пригадати християнам їхнє покликання, місію, яка не може бути зведеною лише до життя в Церковній спільноті, але так як Літургія, а отже, і Церква, обіймає весь космос, всесвіт, так і ми, еклезія, покликані до виходу за рамки лише свого приватного життя до космічного виміру – охопити всесвіт. Підставою цього є покликання людини, яке вона отримала ще в раю, і полягає воно у тому, аби бути співтворцем Бога у ділі творення та впорядкування світу, «порати його й доглядати його» (Бут. 2, 15). В іншому місці натрапляємо на заповідь Божу, яка звучить так: «Будьте плідні й множьте і наповняйте землю та підпорядкуйте її собі; пануйте над рибою морською» (Бут. 1, 28). Внаслідок гріхопадіння людна не змогла зберегти оце «пануйте», і, замість бути царем, господарем творіння, стала його рабом. У її відносини з творінням увійшов гріх, а як наслідок – страх і визиск. Мир тут потрібен, щоб подолати цю прірву.

Поширювати мир Божий християни покликані, насамперед, серед людей, бо саме людина є образом і подобою Божою (пор. Бут. 1, 26). Вона покликана очолити все творіння у прямуванні до Небесного Отця. Завдяки миру, Бог зможе бути «усім в усьому» (I Кор. 15, 28). Оця присутність Бога у творінні, готовність та бажання самого творіння прийняти свого Творця і Царя реалізовується в Царстві Божому. Звідси завдання нас як християн, як учасників Царства Божого, участь в якому уможлиблюється на Божественній Літургії, поширювати Його у цьому світі. Тим самим преображуватимемо його у Царство Боже. Ми, як Церква, покликанні стати закваскою цього Царства у світі (див. притчу про закваску Мт. 13, 33), стати для останнього сіллю та світлом (див. Мт. 5, 13-14). Як же можливе таке преображення світу? Насамперед – дією Святого Духа. А ми повинні допомогти Йому своєю співпрацею (синергією) – погодитися бути «сопілкою Духа». Щоби ця сопілка добре відтворювала потрібну мелодію, вона повинна бути очищеною. Це ми отримуємо завдяки дії Святого Духа у Таїнствах, особливо у Покаянні та Євхаристії. А здійснюється це у Церкві. Вона якнайкраще показує нам цю синергію, співпрацю Бога і людини. У подальших наших роздумах про роль християнина у світі будемо опиратися на символ віри, де мова йде про «єдину, святу, соборну, апостольську Церкву».

Церква, будучи духовним середовищем і підставою єдності, збирає воедино все людство – в одне місце і в один час. Так реалізується її єдність та соборність. Отож, люди з «чужих» стають ближчими, знайомими, а далі – ближніми. Так твориться спільнота вірних – еклезія, Тіло Христове, Церква. А діло об'єднання творить Христос, Котрий, ще висячи на хресті, притягнув нас до Себе. Законом існування Церкви є любов до Господа, а також до ближнього. Забезпечує цю єдність між християнами єдність Євхаристійна. Ця благодатна дія Бога поширюється на весь світ завдяки Церкві. Вона прагне зібрати воедино перед Богом всі народи всіх часів. Тоді Церква вповні стане вселенською. Силою Любові долається гріх, незгоди, чвари та інші деструктивні елементи людської спільноти, яка ступила на шлях преображення. Тут доходимо до поняття «святості» Церкви.

Зустрічаємося з парадоксом: як можемо називати Церкву святою, якщо в Ній знаходяться грішні люди? Як свята Церква може складатися з грішних членів? Тут ми «паки» і «паки» (знову й знову) для отримання правильної відповіді звертаємо свій погляд у бік Христа. Святість Церкви впливає зі святості Христа, завдяки Котрому Вона стає середовищем, де уможлиблюється освячення людини та всесвіту. Цей процес починається з людини, яка в Церкві отримує можливість для преображення себе з грішника у праведника. Здійснюється це у Святих Таїнствах. Людина змінює грішний спосіб мислення на святий, отримує Боже бачення, дивиться на світ Божими очима. Це є її точкою виходу з-під влади стихій цього світу до набуття та посідання свободи Божого творіння. Шляхом святості, людина осягає уподібнення до Бога, будучи образом Божим, реалізовує подібність Йому. Це є причиною прагнення Церкви бути вселенською – зібрати всіх людей у Христі, щоб ніхто не втратив цей дар – бути образом і подобою Божою.

Для цього важливою є апостольська місія Церкви, яку втілюємо ми – її члени. Це апостольство уможлиблюється завдяки триванню неперерваного історичного зв'язку з апостолами, через рукоположення ієрархії, збереження зв'язку місцевої Церкви (єпархії) з єпископом, помісної Церкви – з Предстоятелем, сопричастя Помісних Церков – з єпископом Риму. Християни, свідомі своєї місії у світі, роблять конкретні кроки у преображенні творіння. Будучи богоносними, несуть Бога всюди своєю присутністю та діяльністю. Тому важливою є їх зайнятість у всіх ділянках людської діяльності та активності. Ми несемо Бога людям через Його Євангелію, втілюючи її в конкретному народі та культурі, беручи одіж культурно-ментальну та зодягаючи її в ризи Євангелія Христового. Це процес християнізації життя людини, всіх його ділянок. Прикладом служать Святі Отці, котрі зуміли донести Слово Євангелія тим народам, серед яких і для яких працювали. Важливим моментом тут є свідомість того, що діємо не від свого імені, але «в імені Господнім». Він є цією Альфою й Омегою, а ми – знаряддям у Божих руках. Таким мисленням не будемо перешкоджати святому Духові діяти.

Як можемо окреслити цю поставу? Тут допоможе одне слово – свідчення. Для інших ми є свідками Царства Божого. Грецькою воно звучить – мάρτυς («мартіс»), що перекладається як мученик або свідок. Своїми стражданнями та смертю мученики якнайсмівіше свідчили іншим людям про Христа-Спасителя. У їхніх муках являвся сам Христос. Це проявлялося у їхній мужності та силі переносити ці жахливі торттури. І справді потрібна лише надлюдська сила, щоб такі муки витерпіти. Невже свідчення можливе тільки через мученицьку смерть? Не лише через неї, вона є його вершиною. Ми покликані свідчити в той спосіб, який можливий для кожного з нас. Це, насамперед, щоденна поведінка, пронизана любов'ю, індикатором якої є ставлення до ближнього. Християн Церква закликає до мужності виявити відповідну позицію у житті суспільства – бути на сторожі життя, вести боротьбу проти жахливих дій вбивства, яке знайшло також спосіб легалізації у вчиненні абортів та евтаназії. Бути на захисті миру у світі, виступаючи проти різного роду військових акцій, які продиктовані насамперед ненавистю, захланністю, безумним бажанням влади та іншими гріховними мотивами.

Особливої уваги та турботи потребує сім'я, як підставова одиниця кожного суспільства,

проти якої спрямував ворог таку зброю як гомосексуалізм (добре знаємо, чим закінчується шлях тих, хто на нього вступив – долею Содому та Гомори). Адже, знищивши інститут сім'ї, перед загарбником залишаються відкритими двері для завоювання даного народу. А скільки є покалічених долей невинних дітей, батьки котрих розлучилися! Не всі ми в змозі зрозуміти, яку травму, розчарування і страх несуть вони впродовж свого життя. Від кого зможуть повчитися ці особи, коли їх зранили найближчі та найрідніші – їхні батьки. Це все є лише шапкою, за якою криється безліч інших виразів людського гріха й горя. Ми покликані стати до боротьби з цим злом. А боремося не з людиною, котру Христос закликає полюбити, але з гріхом, який є в кожному з нас. За джерело гріх має сатану – противника Бога, який прагне побудувати своє царство як антипод Царству Божому. Проти нього, за словами апостола, потрібно згуртувати наші сили: «Нам бо треба боротися не проти тіла й крові, а проти начал, проти властей, проти правителів цього світу темряви, проти духів злоби в піднебесних просторах» (Еф. 6, 12).

Роман Славич Літургія і Церква//СЛОВО № 1 (49) 2012, с.44-47